

Dušan Vranjanac

**EVROPSKI SUD
ZA LJUDSKA PRAVA**

CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU

Mr Dušan Vranjanac

**EVROPSKI
SUD ZA LJUDSKA PRAVA**

CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU
Beograd, 2002.

Mr Dušan Vranjanac
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Izdavač
CENTAR ZA ANTIRATNU AKCIJU

Za izdavača
Ivan Janković

Tehnički urednik
Denis Radovanović

Priprema za štampu

Tiraž 300 primeraka

Štampa
KAKTUS PRINT, Beograd

Sadržaj

I. KRATAK ISTORIJAT	7
2. DALJI RAZVOJ	11
3. NOVI EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA	13
1. Prelazni period	13
2. Organizacija suda	13
Sastav suda i izbor sudija	13
3. Postupak pred sudom	16
a. Opšta pravila	16
Načela postupka	17
b. Postupak (odlučivanje) o prihvatljivost predstavkei	18
Merila (kriterijumi) prihvatljivosti	18
Sudija izvestilac	18
Komitet sudija	18
Tok postupka o prihvatljivosti	19
c. Odlučivanje o meritumu spora	19
Dokazi	19
Umešaći	20
d. Odluke (končanje postupka)	20
Pravni lekovi	20
4. Savetodavna nadležnost Suda	22
4. IZ PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	23
LITERATURA	34

I. KRATAK ISTORIJAT

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda bila je neposredan rezultat pokreta za saradnju u okviru zemalja Zapadne Evrope, koji je 1949. godine doveo do stvaranja Saveta Evrope. Inspiracija za donošenje Konvencije ležala je u temeljnim principima postavljenim u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima Ujedinjenih Nacija iz 1948. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih Nacija bila je pokušaj kodifikacije ljudskih prava koju bi prihvatile sve države sveta. Međutim, njen glavni nedostatak je bio u tome što nije predviđala odgovarajuće mehanizme za implementaciju. Dalji napor u ovom pravcu predstavlja Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Konvencija proglašava da određena ljudska prava i slobode treba da budu grantovana i zaštićena u pravnim sistemima svake države, a takođe uvodi političke i pravosudne mehanizme pomoću kojih povrede ovih prava i sloboda mogu da budu ispitivane i na međunarodnom, odn. međudržavnom nivou. Na taj način, zaštita ljudskih prava i sloboda, što je ranije bio prvenstveno zadatak države na čijoj teritoriji se ta prava uživaju, danas više ne može da bude svedena na nacionalne granice. Posebno, postupci javnih (državnih) organa mogu da budu predmet ispitivanja, čak i ako su u skladu sa unutrašnjim zakonodavstvom. Konvencija, na taj način, predstavlja u izvesnom smislu ograničenje zakonodavne vlasti nacionalnih parlamenata.¹

1 E.C.S. Wade & A.W. Bradley, *Constitutional and Administrative Law*, London, 1990, str. 578

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, stupila je na snagu septembra 1953. Kako je rečeno, njen cilj je bio da se preduzmu prvi koraci ka kolektivnom osiguranju određenih prava i sloboda proklamovanih u Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima UN. Međutim, treba naglasiti da Konvencija ne obuhvata celokupno polje ljudskih prava i sloboda. Ona ne uključuje, na primer, ekonomska i socijalna prava,² već je ograničena na određena osnovna prava i slobode koje su njeni tvorci smatrali da su opšte prihvaćena u liberalnim demokratijama zemalja Zapadne Evrope. Tako, Konvencija grantuje sledeća prava i slobode: pravo na život, zabranu torture, zabranu ropstva i prinudnog rada, pravo na slobodu i sigurnost, pravo na pravično suđenje, zabranu kažnjavanja za dela koja u trenutku izvršenja nisu unutrašnjim ili međunarodnim pravom predviđena kao krivična dela, pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, slobodu misli, savesti i veroispovesti, slobodu izražavanja, slobodu okupljanja i udruživanja, pravo na brak, pravo na žalbu, i zabranu diskriminacije. Protokolom br. 1 uvedeno je pravo na zaštitu svojine, pravo na obrazovanje i pravo na slobodne izbore. Protokol br. 4 uveo je zabranu takozvanog dužničkog ropstva, tj. lišavanje slobode lica koje nije u mogućnosti da ispunjava svoje ugovorne obaveze. Istim Protokolom garantovana je sloboda kretanja, zabrana proterivanja svojih državljana i zabrana kolektivnog proterivanja stranaca. Protokolom br. 6 ukinuta je smrtna kazna, dok Protokol br. 7 sadrži izvesne procesne garancije u postupku pred krivičnim sudovima. Isti Protokol proklamuje jednakost supružnika.

Pored toga što je ustanovila sistem građanskih i političkih prava i sloboda, Evropska konvencija je uspostavila i mehanizam koji obezbeđuje sprovođenja obaveza koje su preuzele države ugovornice. Ovo je bilo povereno trima telima: Evropskoj komi-

2 Ovo je delimično izmenjeno Protokolom br. 1 koji uvodi pravo na zaštitu svojine i pravo na obrazovanje.

siji za ljudska prava (ustanovljena 1954), Evropskom sudu za ljudska prava (ustanovljen 1959) i Komitetu ministara Saveta Evrope.

Svaka država ugovornica mogla se obratiti najpre Evropskoj komisiji ako je smatrala da je druga država ugovornica prekršila neku od odredbi Evropske konvencije. Komisija je ustanovljena “pre svega kao organ istraživanja i izmirenja.”³ Komisija je mogla da prihvati da odlučuje i o predstavci bilo kog pojedinca ili grupe pojedinaca koji su tvrdili da im je od strane neke od država ugovornica povređeno određeno pravo garantovano Konvencijom. Ovo je, međutim, bilo moguće samo u slučaju ako je tužena država prihvatila nadležnost Komisije da odlučuje i o pojedinačnim predstavkama.⁴

Komisija je inače mogla da postupa samo ako su sve mogućnosti pravne zaštite pred nacionalnim organima bile iscrpljene, u skladu sa opštepriznatim pravilima međunarodnog prava, a u roku od šest meseci od dana konačne odluke nacionalnog organa.

Predstavke su, najpre, preliminarno ispitivane od strane Komisije koja je utvrđivala njihovu prihvatljivost. Ako je predstavka oglašena za prihvatljivu, i ako nije postignuto prijateljsko poravnanje (*friendly settlement*), Komisija je sastavljala izveštaj koji je sadržao utvrđeno činjenično stanje i mišljenje o meritumu spora. Izveštaj je tada podnošen Komitetu ministara. Ako je tužena država prihvatila obaveznu nadležnost Suda, Komisija ili bilo koja država ugovornica u pitanju imala je na raspolaganju rok od tri meseca nakon dostavljanja izveštaja Komitetu ministara da iznese sporni slučaj pred Sud na konačno odlučivanje. Pojedinici nisu mogli da se obraćaju Sudu.

3 Dr Vojin Dimitrijević i Dr Milan Paunović, “Nadzor međunarodnih organizacija nad poštovanjem ljudskih prava”, u: *Prava i slobode - međunarodni i jugoslovenski standardi*, Beograd, 1995, str. 75

4 eng. *Application*- u našoj literaturi akt kojim se pokreće postupak pred organima Evropske konvencije osim kao ‘predstavka’, prevodi se i kao ‘žalba’, ‘tužba’ ili ‘zahtev’.

Ako se u roku od tri meseca od dostavljanja izveštaja Komitetu ministara odnosno pitanje ne podnese Sudu, Komitet je dvo-trećinskom većinom punopravnih članova Komiteta odlučivao da li je Konvencija prekršena.

Komitet ministara je takođe bio odgovoran da vrši nadzor nad sprovođenjem odluka Suda.

Treba naglasiti da je Sud jedan slučaj mogao da uzme u razmatranje samo pošto je Komisija potvrdila da je pokušaj prijateljskog poravnanja bio neuspešan.

2. DALJI RAZVOJ

Od stupanja Konvencije na snagu usvojeno je jedanaest protokola. Protokoli br. 1, 4, 6 i 7 uveli su dodatna prava i slobode u odnosu na prvobitna, a Protokol br. 2 ovlastio je Sud da daje savetodavna mišljenja (savetodavna nadležnost Suda).

Protokol br. broj 9 omogućio je pojedincima da se obraćaju sudu pod uslovom da je tužena država ratifikovala Protokol i da je pojedinačna predstavka prihvaćena od strane trijažnog panela sudija (*Screening Panel*). Ovaj panel se sastojao od trojice sudija.

Protokol br. 11 je posebno značajan pošto je potpuno restrukturisao kontrolni mehanizam Konvencije. Ostali Protokoli odnose se na organizaciju i postupak pred institucijama Konvencije.

Od 1980. godine naovamo, rast broja slučajeva iznetih pred institucije Konvencije doveo je u pitanje efikasnost postupka pred ovim institucijama i izazvao problem držanja postupaka u okvirima prihvatljivih vremenskih granica. Isti problem je dalje zaoštren dodatnim opterećenjem institucija Konvencije pristupanjem novih država članica nakon 1990. godine.

Broj predavki registrovanih kod Komisije godišnje, porastao je sa 404 u 1981. na 2037 u 1993. godini. Broj predavki se više nego udvostručio (4750) 1997. godine, a broj neregistrovanih privremenih predmeta otvorenih svake godine u Komisiji se popeo na preko 12000. Statistički podaci Suda odražavaju slično stanje, sa brojem slučajeva koji su se popeli sa 7 u 1981. godini na 52 u 1993. godini i 119 u 1997. godini. Po sta-

rom sistemu rad Suda je u velikoj meri bio neefikasan. U proseku je trebalo 5 godina (u nekim slučajevima i 9) od momenta podnošenja predstavlke Evropskoj komisiji do konačne odluke Evropskog suda.

Može se zaključiti da je u početnom periodu značaj Suda ležao ne toliko u stvarnim rezultatima njegovog rada, koliko u samoj činjenici njegovog postojanja i mogućnosti da se od nje traži zaštita. Još važnije je to što je osnivanjem ovog Suda ustanovljena jedna institucija kao potencijalni model za budući razvoj.⁵ Kako je u to vreme zapaženo, kontrolni mehanizam Evropske konvencije je predstavljao jedan interesantan eksperiment u pokušaju da se osnovnim ljudskim pravima da nadnacionalan značaj.⁶

Stalno drastično povećavanje broja predmeta dovelo je do dugotrajne rasprave o potrebi reforme kontrolnog mehanizma Konvencije. Na početku pregovora o restrukturisanju sistema Konvencije mišljenja su bila podeljena, ali je na kraju prihvaćeno rešenje o potrebi formiranja jednog stalnog suda (*full time Court*). Cilj je bio da se pojednostavi struktura kontrolnog mehanizma Konvencije kako bi se skratilo trajanje postupka. U isto vreme ojačao bi se i pravosudni karakter samog sistema na taj način što bi ovaj postao potpuno obavezan i što bi bila napuštena presuđujuća funkcija Komiteta ministara.

11. maja 1994. usvojen je i otvoren za potpisivanje Protokol br. 11 Evropske konvencije o ljudskim pravima u cilju restrukturisanja njenog kontrolnog mehanizma. Protokol je zamenio prvobitni kontrolni mehanizam Konvencije koji je bio poveren dvema institucijama: Evropskoj komisiji i Sudu za ljudska prava. Ovaj dvostepeni sistem zamenjen je sistemom jednog Suda koji poseduje ovlašćenja obe prethodne institucije. Sud je stalan i sastoji se od profesionalnih, stalno zaposlenih sudija, čiji je broj jednak broju strana ugovornica.

5 Charles S. Rhyne, *International Law*, Washington, D.C., 1971, str. 245

6 Dennis Lloyd, *The Idea of Law*, Harmondsworth, 1977, str. 168

3. NOVI EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

1. Prelazni period

Da bi stupio na snagu Protokol br. 11 morao je da bude ratifikovan od strane svih država ugovornica. Stupio je na snagu godinu dana posle ratifikacije od strane poslednje države. Ratifikacija je deponovana kod Saveta Evrope oktobra 1997, čime je započet jednogodišnji pripremni period za vreme koga su birane sudije i održan jedan broj sastanaka u cilju pripreme potrebnih organizacionih i proceduralnih mera za ustanovljavanje (konstituisanje) Suda.

Novi Evropski sud za ljudska prava počeo je sa radom 1. novembra 1998. stupanjem na snagu Protokola br. 11. Stari Sud je prestao da funkcioniše 31. oktobra 1998. Ipak, Protokol je predvideo prelazni period do 31. oktobra 1999 u kome Komisija treba da nastavi sa svojim radom na slučajevima koji su oglašeni za prihvatljive pre datuma stupanja na snagu Protokola br. 11.

2. Organizacija suda

Sastav suda i izbor sudija

Evropski sud za ljudska prava ustanovljen Konvencijom dopunjenom Protokolom br. 11, sastoji se od onoliko sudija koliko ima država potpisnica.

Sudije bira Parlamentarna (Savetodavna) skupština Saveta Evrope na period od šest godina. Međutim, mandat jedne polovine sudija izabranih na prvim izborima ističe posle tri godine, da bi se obezbedilo da se mandat polovine sudija, pa time i

sastav Suda, obnavlja svake tri godine. Ovo praktično znači, da će izbor sudija biti vršen svake tri godine kako bi se obnovila polovina sastava Suda.

Sudije se biraju sa liste od tri kandidata koje predlaže svaka država ugovornica. Isti postupak primenjuje se i u slučaju prijema nove države članice. Inače, sudije mogu da budu ponovo birane, tako da ne postoji ograničenje broja mandata. Za vreme obavljanja svoje funkcije sudije uživaju privilegije i imunitete kakvi su predviđeni članom 40 Statuta Saveta Evrope.

Sudije sude u ličnom svojstvu, što znači da ne postupaju kao predstavnici svoje države. Za vreme trajanja mandata ne mogu se baviti nikakvom delatnošću ili profesijom koja je nespojiva sa njihovom nezavisnošću i nepristrasnošću ili sa zahtevima punog radnog vremena. Sva pitanja koja se u vezi sa ovim postave, rešava Sud.

Sudije, inače, moraju da poseduju odgovarajuće moralne kvalitete, kao i kvalifikacije potrebne za vršenje visokih pravosudskih funkcija ili da budu priznati pravni stručnjaci.

Mandat sudija obavezno prestaje kada navrše sedamdeset godina života. Postoji i mogućnost otpuštanja sudije pre isteka mandata u slučaju ako se oceni da sudija više ne ispunjava potrebne uslove za obavljanje ove funkcije. O tome odluku donose ostale sudije dvotrećinskom većinom.

Sud se sastaje u plenumu samo kada obavlja izborne funkcije i kada donosi Pravila Suda. Plenarni Sud bira svog predsednika i jednog ili dva potpredsednika na period od tri godine, koji mogu da budu ponovo birani. Takođe, osniva sudska Veća na određen period vremena. Bira predsednike Veća, koji takođe mogu da budu ponovo birani, i bira Sekretara Suda (*Registrar*) kao i jednog ili više zamenika Sekretara.

Na osnovu Poslovnika suda, Sud je organizovan u četiri stalna Veća (*Chambers*), odnosno Odeljenja (*Sections*),⁷ čiji je

7 Konvencija koristi naziv 'Veće' (*Chamber*) kako za ova četiri Odeljenja Suda, tako i za Veća u kojima Sud sudi, dok se u Pravilima Suda koristi samo termin 'Odeljenje' (*Section*).

sastav utvrđen na tri godine. Svaki sudija je član jednog od Odeljenja. Pri formiranju Odeljenja mora da bude uzeta u obzir geografska zastupljenost sudija, zastupljenost prema polu, a takođe i zastupljenost različitih pravnih sistema država ugovornica.

Ako sudija prestane da bude član Suda pre isteka perioda na koji je Odeljenje obrazovano, njegovo mesto u odeljenju zauzima sudija koji ga je zamenio kao član Suda. Predsednik Suda može izuzetno da vrši izmene sastava Odeljenja, ako okolnosti to zahtevaju. Na predlog Predsednika, plenarni Sud može da obrazuje dodatno Odeljenje.

Za vođenje postupka u slučajevima koji su izneti pred Sud, iz sastava Odeljenja obrazuju se Veća od sedam sudija na sledeći način. Veće obavezno uključuje predsednika Odeljenja, kao i sudiju izabranog s obzirom na državu ugovornicu u pitanju. Ako taj sudija nije član Odeljenja kome je dodeljena predstavka na odlučivanje, on će učestvovati u suđenju kao *ex officio* član Veća. Ostale članove Veća odrediće predsednik Odeljenja iz reda članova Odeljenja u pitanju po principu rotacije. Sudije kojima mandat istekne pre okončanja postupka o meritumu spora, nastaviće rad do okončanja.

Komiteti sudija su veoma važna karakteristika u novoj strukturi Suda, budući da su danas oni odgovorni za trijažu koju je ranije vršila Komisija. Komiteti od trojice sudija obrazuju se u okviru svakog Odeljenja na period od dvanaest meseci po principu rotacije članova svakog Odeljenja, sa izuzetkom predsednika Odeljenja. Pošto konsultuje predsednike Odeljenja, predsednik Suda odlučuje o tome koliko će Komiteta sudija biti obrazovano. Ako je neki od sudija članova Komiteta sprečen da učestvuje u radu Komiteta, zamenjuje ga neki od sudija Odeljenja koji nije član Komiteta.

Veliko veće (*Grand Chamber*) sastoji se od sedamnaest sudija i obrazuje se na period od tri godine. Pored *ex officio* članova – predsednika Suda, njegovih zamenika i predsednika

Odeljenja – Veliko veće se formira principom rotacije u okviru dve grupe, koje se menjaju svakih devet meseci. Ove grupe se obrazuju u cilju postizanja geografske ravnoteže i treba da odražavaju različite pravne tradicije. Kada je postupak pred Velikim većem pokrenut na osnovu člana 43 Konvencije, tj. kada neko od Veća izvrši ustupanje nadležnosti Velikom Veću, ni jedan sudija koji je učestvovao u radu Veća ne može da sudi u Velikom veću, sa izuzetkom predsednika tog Veća i sudije koji je učestvovao s obzirom na državu stranku u sporu.

U nadležnost Velikog veća spada odlučivanje u međudržavnim sporovima ili o pojedinačnim predstavkama kada je nadležno Veće odlučilo da ustupi predmet na odlučivanje Velikom veću na osnovu člana 30 Konvencije. Veliko veće funkcioniše i kao kasacioni organ na osnovu člana 43 Konvencije.

Veliko veće razmatra i zahteve za davanje savetodavnog mišljenja podnetim na osnovu člana 47 Konvencije.

3. Postupak pred sudom

a. Opšta pravila

Postupak pred Evropskim Sudom za ljudska prava regulisan je Konvencijom i Pravilima Suda. Ova pravila, kako je rečeno, donosi sam Sud na plenarnoj sednici.

U radu Suda uspostavljen je dvostepeni, a izuzetno i trostepeni sistem odlučivanja. Sud, shodno tome, svoje funkcije vrši u okviru Komiteta sudija, u okviru Veća i Velikog veća.

Postupak pred Sudom se pokreće bilo predstavkom pojedinca (*individual application*) ili predstavkom države članice (*state application*).

Bilo koja država ugovornica (*state application*) koja tvrdi da je druga država ugovornica učinila povredu Konvencije ili nekog od protokola može da podnese predstavku direktno Sudu u Strazburu.

Postupak može da pokrene i pojedinac, nevladina organizacija, kao i grupa pojedinaca (*individual application*) koja tvrdi da je žrtva povrede prava garantovanih Konvencijom ili nekim od protokola a koje je izvršila neka od Visokih strana ugovornica.

Uputstva vezana za podnošenje predstavke kao i formulari mogu se dobiti u Sekretarijatu Suda.

- *Načela postupka*

Postupak pred Evropskim sudom za ljudska prava zasnovan je na načelu raspravnosti.

Postupak je u principu javan, osim ako Veće, odn. Veliko veće odluči drukčije zbog izuzetnih okolnosti. Svi podnesci koje stranke upućuju Sudu su dostupni javnosti.

Službeni jezici Suda su engleski i francuski, ali predstavke mogu da se sastavljaju i na jednom od zvaničnih jezika država ugovornica. Kada se predstavka proglasi prihvatljivom, u daljem postupku mora da se koristi jedan od službenih jezika suda, osim ako predsednik Veća ili Velikog veća odobri dalju upotrebu jezika na kome je sastavljena predstavka.

Države ugovornice u postupku pred Sudom zastupaju njihovi ovlašćeni zastupnici (*Agents*), kojima mogu da pomažu advokati i drugi stručni savetnici. Individualni podnosioci predstavki mogu da podnesu predstavku sami, ali se preporučuje da to čine preko zastupnika. U daljem postupku predsednik Veća ili Veće može odlučiti da podnosilac predstavke mora obavezno da ima zastupnika. Zastupnik, inače, mora da bude advokat koji je ovlašćen da obavlja praksu u nekoj od država ugovornica i da je nastanjen na teritoriji neke od njih, ali to može biti i bilo koje lice koje dobije odobrenje od predsednika Veća. Savet Evrope je, inače, ustanovio sistem pravne pomoći za podnosiocima predstavki koji nemaju dovoljno sredstava.

**b. Postupak
(odlučivanje) o prihvatljivost predstavkei**

• *Merila (kriterijumi) prihvatljivosti*

Prvi princip u postupku pred Evropskim sudom za ljudska prava je taj da Sud može da odlučuje samo u onim predmetima u kod kojih su iskorišćena sva sredstva zaštite pred domaćim organima. Kada je taj uslov ispunjen, zaštita pred Evropskim sudom može se tražiti u roku od šest meseci nakon donošenja konačne odluke domaćeg organa.

Sud neće odlučivati ni o jednoj pojedinačnoj predstavlci ako je ova a) anonimna, ili, b) ako je u suštini istovetna sa slučajem o kome je Sud već odlučivao, ako je već data u postupak u drugom međunatodnom telu, ili ako ne sadrži nove relevantne činjenice.

Sud će proglasiti neprihvatljivom i svaku pojedinačnu predstavku koju smatra inkompatibilnom sa odredbama Konvencije ili Protokola, očigledno neutemeljenom, ili onu koja predstavlja zloupotrebu prava na predstavku.

Sud može oglasiti predstavku neprihvatljivom u bilo kojoj fazi postupka.

• *Sudija izvestilac*

Svaka pojedinačna predstavka dodeljuje se određenom Odeljenju, čiji predsednik određuje sudiju izvestioca. Nakon prethodnog ispitivanja slučaja, sudija izvestilac odlučuje da li o predmetu treba da odlučuje tročlani Komitet sudija ili Veće.

• *Komitet sudija*

Komitet sudija može da odluči (za ovo je potrebna jednoglasnost) da pojedinačnu predstavku proglasi neprihvatljivom, ili da je, kada je to moguće, odbaci bez daljeg ispitivanja. Ova odluka Komiteta je konačna.

Pojedinačne predstavke koje nisu proglašene za neprihvatljive od strane Komiteta, ili one koje je sudija izvestilac uputio direktno Veću ili, pak, predstavke država, ispituje Veće. Veće u tom slučaju odlučuje kako o prihvatljivosti predstavke, tako i o meritumu spora. Ovo se obično čini odvojenim odlukama, ali kada je to opravdano i jednom odlukom.

Veća mogu u bilo kojoj fazi postupka da ustupe nadležnost za odlučivanje Velikom veću u slučaju da ocene da predmet zahteva ozbiljnije tumačenje Konvencije ili da postoji rizik odstupanja od postojećeg precedentnog prava. Ovo nije moguće ako jedna od strana u postupku izrazi protivljenje u roku od mesec dana od kada je obaveštena o nameri Veća da izvrši ustupanje nadležnosti.

- *Tok postupka o prihvatljivosti*

Prvi stadijum postupka o prihvatljivosti je obično pismen, mada Veće može da odluči da održi i usmeni pretres, u kom slučaju će i pitanja koja se tiču merituma spora biti normalno pokrenuta.

Odluke Veća o prihvatljivosti donose se većinom glasova, moraju da sadrže obrazloženje i da budu objavljene.

U svim fazama postupka, mogu se voditi pregovori u cilju prijateljskog poravnanja. Pregovori o poravnanju su poverljivi. Ukoliko se postigne prijateljsko poravnanje, Sud će brisati ovaj predmet sa liste odlukom koja sadrži samo kratak prikaz činjeničnog stanja i rešenje koje je postignuto.

c. Odlučivanje o meritumu spora

- *Dokazi*

Kada Veće odluči da prihvati predstavku, ono može da pozove stranke da podnesu dalje dokaze i pismena zapažanja, uključujući i bilo kakve zahteve za "pravičnim zadovoljenjem" (*just satisfaction*), i da prisustvuju javnoj raspravi.

- *Umešaći*

Predsednik Veća može, u interesu postupka, da pozove ili dozvoli bilo kojoj državi ugovornici koja nije stranka u postupku, ili bilo kom zainteresovanom licu koje nije podnosilac predstavke, da podnese pismeno mišljenje i, u izuzetnim slučajevima, da prisustvuje raspravi. Država ugovornica čiji je državljanin podnosilac predstavke ovlašćena je da se umeša u postupak.

d. Odluke (končanje postupka)

Sud, najpre, može u svakom stadijumu postupka da odluči da izbriše predstavku sa liste predmeta. To može biti učinjeno ako okolnosti navode na zaključak da podnosilac predstavke nema nameru da dalje vodi postupak, da je stvar rešena na neki drugi način i ako iz bilo kog razloga koji je Sud utvrdio, više nije opravdano ispitivanje predstavke. Sud može da odluči da neku predstavku vrati na listu predmeta ako smatra da okolnosti opravdavaju takav postupak.

Kako je ranije rečeno, postupak može u svim fazama biti okončan takozvanim prijateljskim poravnanjem, pod uslovom da se time ne ugrožava poštovanje ljudskih prava i sloboda ustanovljenih Konvencijom i njenim protokolima.

Veće odlučuje većinom glasova. Ako presuda nije doneta jednoglasno, u celini ili delimično, svaki sudija ima pravo da dâ izdvojeno mišljenje. Inače, i svaki sudija koji je učestvovao u vođenju postupka može da dâ svoje posebno mišljenje, bilo kao mišljenje saglasno sa mišljenjem ostalih sudija, bilo kao izdvojeno mišljenje, ili samo kao neobrazloženo izdvojeno mišljenje.

I presude i odluke o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti predstavke moraju da budu obrazložene.

- *Pravni lekovi*

Presude Veća postaju konačne po isteku roka od tri meseca, ili ranije ako stranke izjave da nemaju nameru da se žale.

Pre isteka navedenog roka od tri meseca po donošenju presude Veća, svaka strana u sporu može zahtevati da se predmet uputi na postupak Velikom veću ako smatra da presuda pokreće ozbiljna pitanja tumačenja ili primene Konvencije, ili ako pokreće ozbiljno pitanje od opšteg značaja. Ovakve zahteve ispituje Panel sudija Velikog veća sastavljen od pet sudija. U sastav Panela sudija ulaze predsednik Suda, predsednici Odeljenja (ako su sprečeni, njihovi zamenici) osim onog Odeljenja iz čijeg sastava je formirano Veće koje je donelo prvostepenu presudu, i jedan sudija izabran po principu rotacije među sudijama koji nisu članovi prvobitnog Veća.

Panela sudija može svojom odlukom da odbije zahtev kojim se traži upućivanje presude Veća na postupak velikom veću. U tom slučaju će presuda Veća biti konačna.

Ako Panel sudija prihvati zahtev, Veliko veće sprovodi postupak donosi svoju odluku u formi presude. Veliko veće odlučuje većinom glasova i njegove odluke su konačne.

Sve konačne odluke Suda su obavezne za tužene države u pitanju.

Za nadzor nad izvršenjem presuda nadležan je Komitet ministara Saveta Evrope. Shodno tome Komitet ministara treba da potvrdi (verifikuje) da li su države kod kojih je utvrđena povreda Konvencije preduzele odgovarajuće mere u cilju postupanja po posebnim ili opštim obavezama koje proizilaze iz presuda Suda.

Jedno od prava koje podnosiocu predstavlke može da pripada po osnovu oluke Suda je i pravo na pravično zadovoljenje (*just satisfaction*). Kada Sud utvrdi da je učinjena povreda Konvencije, a domaće pravo države u pitanju dopušta samo delimičnu naknadu, on može da dosudi oštećenom pravično zadovoljenje prema članu 50 Konvencije. Ovo uključuje naknadu svih troškova, a može da obuhvati i naknadu materijalne i nematerijalne štete. Po članu 53 Konvencije, ugovorne strane su preuzele obavezu da poštuju odluke Suda. Do danas, države kojima je naloženo da vrše

isplate na osnovu člana 50 su to dosledno i činile. Sud danas presudom određuje period od tri meseca od donošenja odluke u okviru koga podnosiocu predstavke mora da bude isplaćena naknada

4. Savetodavna nadležnost Suda

Druga vrsta nadležnosti Suda je takozvana savetodavna nadležnost. Ona je uvedena Protokolom br. 2 i na osnovu nje Sud može, na zahtev Kometeta ministara, da daje savetodavna mišljenja o pravnim pitanjima vezanim za tumačenje Konvencije i protokola.

Odluke Komiteta ministara da zahtevaju savetodavno mišljenje donose se većinom glasova članova Komiteta. Odluku o tome da li je zahtev za davanjem savetodavnog mišljenja koje je podneo Komitet ministara u skladu sa nadležnošću Suda, donosi Sud.

Savetodavna mišljenja daje Veliko veće. Ona se donose većinom glasova i moraju da budu obrazložena. Svaki sudija može savetodavnom mišljenju da doda svoje izdvojeno mišljenje ili da samo izrazi neslaganje.

Savetodavna mišljenja ne mogu da se daju u vezi sa sadržinom ili obimom prava i sloboda ustanovljenih Konvencijom i protokolima, ili bilo kojim drugim pitanjem koje bi Sud ili Komitet ministara mogli da razmatraju na osnovu nekog postupka koji je započet u skladu sa Konvencijom.

Savetodavna mišljenja Suda upućuju se Komitetu ministara.

4. IZ PRAKSE EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Kako je ranije rečeno broj predstavki podnetih na osnovu Evropske konvencije se konstantno povećava iz godine u godinu. O tome svedoče sledeći statistički podaci.

Međutim, samo mali broj podnetih predstavki imao je kao svoj ishod donošenje presude o meritumu spora. Ostale predstave su okončane u ranijim stadijumima postupka, tako što su oglašene nedopuštenim, brisane ili okončane prijateljskim poravnanjem. Od 1. januara do 31. decembra 2000. godine Sud je doneo ukupno 695 presuda. 6.769 predstavki je ili brisano ili oglašeno neprihvatljivim, a 1.082 su oglašene prihvatljivim s tim što je postupak i dalje u toku

Tokom više decenija postojanja Evropskog suda za ljudska prava donet je, kako se vidi, veliki broj presuda. Doduše, sve do velike reforme izvršene Protokolom br. 11 broj presuda je bio relativno mali, ali i do tada postoji jedan broj presuda značajnih za unapređenje principa vladavine prava i zakonitosti, posebno u smislu sprečavanja uplitanja izvršne vlasti u oblast individualnih prava i sloboda, osim ako postoji jasna pravna osnova za to.⁸

Pošto je predmet postupka pred Sudom najčešće vezan za zaštitu prava garantovanih Konvencijom i protokolima, to je najbolje i pregled najznačajnijih sudskih odluka svrstati s obzirom na prava čija zaštita u postupku pred Sudom tražena. Biće uzeta u obzir neka od najvažnijih prava, broj i značaj presuda.⁹

8 *Leading Cases of the European Court of Human Rights*, ed. R.A. Lawson & H.G. Schermers, Leiden, 1997, str. XXVI

Jedno od najvažnijih prava, pravo na život, garantovano članom 2. Konvencije, nije do danas bilo u većoj meri predmet postupka pred Sudom. Pitanje pobačaja koje može da se postavi kako u vezi sa članom 2. tako i članom 8. (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) i do sada je bilo samo pokretano kao uzgredno pitanje u praksi Suda.

Član 2. je do 1997. godine bio samo jedanput¹⁰ predmet postupka pred Sudom. Sud je, naime, 1995. godine u slučaju *McCann* utvrdio da je ubistvo tri pripadnika Irske republikanske armije na Gibraltaru predstavljalo kršenje člana 2 Konvencije.

Povreda prava iz člana 3. (zabrana torture) bila je samo u jednom slučaju kao najteži oblik torture predmet postupka pred Sudom, i to u slučaju *Aksoy* (presuda od 18. decembra 1996) Ostali slučajevi povrede ovog člana odnosili su se na blaže oblike zlostavljanja. Na primer, slučaj *Costello-Roberts* bavio se slučajem telesne kazne koju je primenio prema učeniku direktor jedne privatne škole.

U pogledu zabrane ropstva i prinudnog rada najvažniji slučaj je *Van der Musselle* u kome se jedan advokat žalio protiv obaveze da pruža besplatnu pravnu pomoć siromašnim klijentima.

Pitanje prava na slobodu i sigurnost iz člana 5. bilo je predmet više postupaka pa o tome postoji više značajnih sudskih odluka. Podnosioci predstavke u slučaju *Brogan*, koji su bili uhapšeni na osnovu antiterorističkog zakonodavstva tvrdili su da vlasti nikada nisu imali osnova za sumnju da su izvršili krivična dela u pitanju i da su neopravdano držani u pritvoru i da tokom pritvora nisu izvedeni pred sudiju. U jednom drugom

9 Slučajevi su navedeni prema: *Leading Cases of the European Court of Human Rights*, ed. R.A. Lawson & H.G. Schermers, Leiden, 1997, i biltenu: *Ljudska prava u Evropi*, AIRE Centar, London

10 Krajem aprila meseca 2002. godine Evropski sud je odbacio zahtev paralizovane Britanke Dajane Priti da izvrši eutanaziju uz pomoć svog muža. Autor, međutim, nije do sada uspeo da dođe do teksta odluke Suda pa mu nije poznat osnov na koji su se pozvali podnosioci zahteva, niti obrazloženje negativne odluke Suda.

slučaju, slučaju *Winterwerp* podnosilac predstavke je tvrdio da prinudno zatvaranje u ustanovu za mentalne bolesti nije bilo "zakonito" u smislu člana 5., § 1 Konvencije.

Član 6. Konvencije, koji garantuje pravo na pravično suđenje, je član na koji se do sada najveći broj podnosilaca predstavki sudu pozivao, a takođe i član za koji je najčešće i utvrđeno da je zaista bio povređen. Posebno zahtev da sudovi treba da sprovedu postupak u razumnom vremenskom roku. Pravo na pravično suđenje predstavlja posebno važan element demokratskog društva i vladavine prava. Međutim, član 6. ne primenjuje se na svaku vrstu postupka pred sudovima, već kada je neko lice optuženo za teža krivična dela ili kada se radi o utvrđivanju građanskih prava i obaveza.

Dva najpoznatija slučaja vezana za član 6. su *Öztürk* (koji se odnosi na suđenje za krivično delo) i *Bentham* (koji se tiče građanskih prava i obaveza).

Zanimljivo je navesti slučaj *Solakov v. FYRM* (No. 47023/99), koji se isto odnosi na član 6, pošto je ovo prva odluka Evropskog Suda za ljudska prava koja se odnosi na Makedoniju.

U ovom slučaju, koji ćemo opširnije navesti, Evropski Sud je jednoglasno odlučio da nije došlo do kršenja člana 6 § 1. i § 3 (d) Evropske konvencije o ljudskim pravima.

Podnosilac predstavke, Blagoj Solakov, je 1997. godine bio uhapšen i optužen za krijumčarenje droge iz Bugarske i Makedonije u Sjedinjene Američke Države i uspostavljanja međunarodne mreže za trgovinu drogom. Dana 28. 11. 1997. g. istražni sudija pozvao je Solakovljevog prvog advokata zbog saslušanja u SAD. Nije mu data viza ali je obavestjen da će mu biti izdata ako podnese potrebna dokumenta. Okrivljeni je imenovao drugog advokata, koji je obavestio sud da nije u mogućnosti da plati putne troškove i da nije neophodno da on bude prisutan.

Izjave svedoka su prezentovane na sudenju pred opštinskim sudom u Skoplju koji je odbio prigovor okrivljenog da od-

brana nije bila u mogućnosti da unakrsno ispita svedoke u SAD-u, kao i zahtev da se ispituju dodatni svedoci. Sud je proglasio Solakova krivim za trgovinu drogom i osudio ga na 10 godina zatvora.

Žalba Apelacionom sudu je odbijena. Na zahtev javnog tužioca, Apelacioni sud mu je podigao kaznu na 13 godina zatvora, a i žalba Vrhovnom sudu je odbijena.

Podnosilac predstavke se pozvao na član 6 § 1. i § 3(d) (pravo na pravično sudenje) tvrdeći da je u njegovom slučaju ovaj član povređen jer odbrana nije mogla da ispita svedoke optužbe i zato što nije mogao da pozove svedoke koji bi svedočili u njegovu korist.

Sud je utvrdio da su oba njegova branioca bila pozvana na saslušanje. Utvrdio je i da nije bilo nikakvih indicija da su okrivljeni ili njegov advokat izrazili bilo kakvu nameru da unakrsno ispituju svedoke na saslušanju u SAD-u. Okrivljeni je izjavio pred istražnim sudijom da je odluku o tome prepustio svom drugom braniocu i da on ima dovoljno materijalnih sredstava da pokrije putne troškove. Drugi advokat okrivljenog nije ni podneo zahtev za vizu niti je tražio da se sudenje odloži. Takode, Sud je utvrdio da prvi advokat nije obnovio svoj zahtev za vizu i da je okrivljeni povukao njegovo punomoćje.

Što se tiče postupka po žalbi, Sud je konstatovao da se okrivljeni nikad nije žalio i da nije bio u mogućnosti da unakrsno ispita svedoke zbog nedostatka vremena ili obaveštenosti, niti je tražio da određeni svedoci budu pozvani. Takode nije osporavao ni izjave i navode svedoka, niti je izjavio da postoje pitanja koja bi želeo on da postavi svedocima. Dalje, on je samo na drugom saslušanju tvrdio da nije mogao da unakrsno ispita svedoke.

Domaći sudovi su sproveli detaljnu i temeljnu analizu izjava svedoka i uzeli su u obzir mnoge relevantne faktore, kada su procenjivali verodostojnost svedoka njihovih izjava za ovaj slučaj. I ostala dokazna sredstva su takode ispitana.

Sud je utvrdio da nije tačno da je okrivljeni izrazio želju da proveri tačnost zapisnika, ali mu je to uskraćeno jer je javni tužilac tvrdio da je snimanje na traku potrebno zbog prevoda. Štaviše, utvrđeno je da okrivljeni nije tražio da čuje zapisnik ni tokom u prvostepenom ni u drugostepenom postupku. Nije se žalio ni na tačnost prevoda. Sud je utvrdio i da su svedoci dali zakletvu i izjave u prisustvu kvalifikovanog sudskog prevodioca. Što se tiče mogućnosti da se ispituju dodatni svedoci, Sud je ustanovio da je okrivljeni mogao da traži njihovo saslušanje tokom istrage ili na saslušanjima 12. i 13. januara 1998 g., dok je on to učinio samo na saslušanju 22. januara.

Sud je konstatovao da je bilo teškoća kod pozivanja dva svedoka koji žive u Bugarskoj i SAD, jer su njihove adrese bile nepoznate. Uzimajući u obzir razloge zbog kojih su pozvani na svedočenje, Sud je istakao da ne smatra da je odustajanje od ovih svedoka u suprotnosti sa članom 6, §3 (d) Konvencije.

Sud je zaključio da je okrivljenom data odgovarajuća prilika da se brani i da nepozivanje dva svedoka nije ugrozilo njegovo pravo na odbranu do te mere da bi se moglo smatrati kršenjem člana 6, § 1 i 3(d), odnosno prava na pravično sudenje.

Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života iz člana 8. bilo je predmet velikog broja postupaka, tako da u tom slučaju postoji bogata i zanimljiva sudska praksa. U slučaju *Dun-geon* predmet se odnosio na činjenicu da Krivični zakonik Severne Irske zabranjuje homoseksualne odnose. U slučaju *X & Y v. Netherlands* podnosioci predstavke nisu se pozivali na to (što je češći slučaj) da se državni organi mešaju u privatni život, već su tvrdili da državni organi nisu pružili dužnu zaštitu. Prema njima, Zakon o krivičnom postupku Holandije sadrži prazninu, zbog koje mentalno hendikepirana devojka nije bila dovoljno zaštićena od seksualne zloupotrebe.

U pogledu slobode misli, savesti i veroispovesti, slučaj *Kokinakis* prvi je pružio mogućnost Sudu da odlučuje u vezi sa čla-

nom 9. Kokinakis je bio Jehovin svedok koji je osuđen na zatvorsku kaznu zbog prozelitizma, pošto je grčki sud utvrdio da je on pokušao da utiče na verska uverenja jedne žene pravoslavne vere. On je u svojoj predstavi tvrdio da je njegovom osudom povređena sloboda veroispovesti. Sud je u svojoj presudi da je učinjena povreda člana 9 Konvencije i podnosiocu predstave dosudio naknadu nematerijalne štete i naknadu troškova. Sud nije u principu odbacio pravo nacionalnog zakonodavca da kažnjava “neprihvatljiv” prozelitizam, ipak u slučaju *Kokkinakis*, inspirisan pluralizmom neodvojivim od demokratskog društva, Sud je stao na stanovište da nacionalni sudovi nisu dokazali da je Kokkinakis koristio bilo kakva neprihvatljiva sredstva.

Zbog relativno malog broja presuda zbog kršenja člana 9 Konvencije, vredi dati detaljniji osvrt na jedan noviji slučaj, slučaj *Mitropoljska crkva Besarabije i drugi protiv Moldavije u kome je presuda doneta* 13. decembra 2002. Ovde se doduše ne radi samo o kršenju člana 9, već i nekih drugih odredbi Konvencije.

Godina	Broj predstavki
1955-1982	10.210
1983	499
1988	1.009
1990	1.657
1995	3.481
1999	8.396

Predstavku su podneli Besarabijska mitropolija i jedanaest državljana Moldavije. Svi tužioci su crkveni zvaničnici.

Tužba se odosi na odbijanje moldavijskih vlasti da priznaju ovu pravoslavnu crkvu. Vrhovni sud je odbio priznanje 1997.

godine. Sud je obrazložio svoju odluku time da to pitanje jedino može da reši Moldavijska mitropolija, koju je država priznala i od koje se Besarabijska mitropolija otepecila i da bi svako mešanje moldavijskih vlasti samo pogoršalo stvari. Sud je takođe konstatovao da pripadnici ove druge crkve mogu slobodno da slede svoju religiju u okviru Moldavijske mitropolije.

Pozivajući se na član 9 Konvencije, podnosioci predstavke su tvrdili da je povredena njihova sloboda veroispovesti odbijanjem vlasti da prizna njihovu crkvu, jer po domaćem zakonodavstvu nije moguće odvajanje od zvanične religije ukoliko država ne prizna stvaranje nove crkve. Pozivajući se na član 6 § 1 Konvencije, tvrdili su da im je odbijanjem priznanja uskraćeno pravo da ostvare preko suda zaštitu bilo kog svog prava, naročito prava svojine. S obzirom da im nije dat pravni subjektivitet nisu mogli ni da upotrebe delotvoran pravni lek u okviru nacionalnog sudstva (član 13). Takođe su tvrdili da su prema članu 9, u vezi sa članom 14, diskriminirani u odnosu na svoja verska uverenja, i da oni ne žele da svoja verska prava ostvaruju u okviru Moldavijske mitropolije.

Sud je konstatovao da pošto joj je bilo uskraćeno priznanje Mitropolitska crkva Besarabije nije mogla ni da funkcioniše. Sveštenici nisu mogli da vrše bogoslužjenja, vernici nisu mogli da se sastaju, a pošto nije imala pravni subjektivitet nije mogla sudski da zaštiti svoju imovinu. Na taj način Evropski sud je u odbijanju moldavijskih vlasti da priznaju ovu crkvu video uskraćivanje slobode veroispovesti njenim sledbenicima, koje je garantovano članom 9. § 1 Konvencije. Bez ulaženja u raspravu da li su odredbe zakona o religijskim sektama iz 1992. godine dovoljno precizne, moldavijski sud je proglasio ovo odbijanje u skladu sa zakonom pre nego što je ispitao da li je postojanje ove crkve neophodno u demokratskom društvu i da li ona ima legalne ciljeve.

Evropski sud je smatrao da pošto Besarabijska mitropolija nije imenovana sada i pošto njeno priznanje zavisi od crkvenih

vlasti, moldavijske vlasti nisu ostale nepristrasne kako je to trebalo. Štaviše, u više navrata pripadnici Besarabijske mitropolije nisu mogli da se brane od zastrašivanja, jer nisu imali sudsku zaštitu. Takode Sud je primetio da kod ranijih priznanja drugih crkava vlasti nisu postupale ovako, a nisu navele nikakvo opravdanje za različit tretman u ovom slučaju. Sud je iz svega navedenog zaključio da je odbijanjem priznanja došlo do kršenja slobode veroispovesti.

Sud je utvrdio da u presudi Vrhovnog suda stoji da je odbijanje moldavijskih vlasti da prizna Besarabijsku mitropoliju bilo zakonito i da se time ne krši sloboda veroispovesti, jer su pripadnici ove crkve mogli da koriste svoja prava i slobodu veroispovesti u okviru Moldavijske mitropolije. Ovom presudom Vrhovni sud nije odgovorio glavnim zahtevima tužilaca, da žele da imaju svoje prostorije i imovinu i da ne budu pod Moldavijskom mitropolijom, da imaju pravni subjektivitet i da mogu legalno da brane svoja prava.

Evropski sud je dalje primetio da prema zakonu o verskim sektama država mora da prizna određenu crkvu mada ne postoje nikakve posebne odredbe o postupku priznanja ili načinima rešavanja mogućih sporova. Zbog toga je Sud zaključio da tužiocima nisu imali mogućnost da ostvare svoja prava pred nacionalnim sudom, čime je prekršen člana 13 Evropske Konvencije.

Dok je do sada mali broj postupaka pokrenut zbog povrede člana 9., to se ne može reći i za član 10. koji garantuje slobodu izražavanja. Po mnogo čemu najznačajnija presuda u ovoj oblasti donekta je u slučaju *Handyside*. Sloboda štampe bila je predmet slučajeva *Castells*, *Jersild* i *Ahmet Sadik*. Vezano za član 10. zanimljiv je slučaj *Glaserapp*. Radi se o državnom službeniku koji je otpušten pošto su vlasti zaključile iz jednog njenog intervjua da je ona simpatizer komunističke partije. Ona je tvrdila da je njeno otpuštanje povreda člana 10. Sud je stao na stanovište da ne postoji povreda člana 10. Mada Sud smatra da i državni službenici uživaju prava i slobode garantovane Konvencijom, ipak pitanje zabrane bavljenja profesijom ne spada u domašaj zaštite koju pruža Konvencija.

U slučaju *Ärzte für das Leben* Sud se bavio pitanjem da li demonstranti imaju pravo na zaštitu od kontrademonstranata. Svim je različit slučaj *Young, James & Webster* i slučaj *Sigurjónsson* gde su podnosioci predstavke tvrdili da obaveza učlanjivanja u sindikat predstavlja povredu njihove slobode da to ne učine.

Član 12. koji štiti pravo na brak do sada nije imao veću ulogu praksi Suda. U slučaju *Johnston* osporavana je zabrana razvoda u Irskoj, dok je u slučaju *F. v. Switzerland* raspravljano o roblemu privremene zabrane zajučenja novog braka. U prvom navedenom slučaju sud je presudio da zabrana razvoda po irskim zakonima ne predstavlja povredu člana 12 Konvencije. Ovaj slučaj značajan je zbog kasnijeg razvoja događaja u ovoj oblasti u Irskoj. Naime, 1987. usvojen je Zakon o statusu dece kojim je status dece izjednačen bez obzira da li su rođena u braku ili ne. Takođe, na referendumu održanom 1995. godine većina birača (doduše vrlo tesna) izjasnila se za ukidanje zabrane razvoda braka.

Član 1 Protokola br. 1 koji štiti pravo svojine adži tri različita pravila: 1) pravo na mirno uživanje svojine; 2) pravilo koje se odnosi na lišavanje svojine u javnom interesu; 3) pravo države da donosi takve zakone koji regulišu načine upotrebe svojine. U ovoj oblasti zanimljiv je slučaj *Mellacher*. Radi se o jednom austrijskom zakonu koji je utvrdio visinu najamnina za zgrade po određenim kriterijumima, što je dovelo do drastičnog smanjenja zarada od izdavanja zgrada. *Mellacher*, koji je bio vlasnik većeg broja zgrada, tvrdio je da ovaj zakon predstavlja povredu njegovog prava svojine.

Pravo na obrazovanje predviđeno članom 2. Protokola br. 1 podrazumeva da država treba da poštuje pravo roditelja da deci obezbede obrazovanje koje je u skladu sa njihovim verskim i filozofskim uverenjima. Na ovo pravo su se podnosioci predstavki više puta pozivali. na primer u slučajevima *Olsson* i *Costello-Roberts*.

Najzad, povreda prava na slobodne izbore (Član 3. Protokola br. 1) nije do sada u većem broju slučajeva bila predmet

postupka pred Sudom. U slučaju *Matthews v. the United Kingdom* postavljeno je pitanje da li stanovnici Gibraltara imaju pravo da učestvuju na izborima za Evropski parlament. U jednom ranijem slučaju (*Mathieu-Mohin & Clarfayt*) Sud nije utvrdio da postoji povreda ovog prava.

Jedan broj presuda značajan je po tome što je odluka Suda dovela promene sudske prakse u tuženim državama. Naime, odluke Suda vezane za kršenje Konvencije dovele su do toga da tužena država, a često i druge zemlje ugovornice, preduzmu opšte mere u cilju ispunjavanja odluke Suda i da prilagode tome svoju sudsku praksu. U nekim slučajevima pokretanje postupka kod Suda podstaklo je ili ubrzalo izmene zakona i drugih propisa. Takođe, tužene države su preduzimale određene konkretne mere u odnosu na lice ili lica u pitanju.

Na primer, slučaj *Ringeisen v. Austria* od 16. jula 1971., doveo je do toga da je austrijski ustavni sud izmenio svoju dotadašnju praksu u pogledu tumačenja reči "građanska prava i slobode" iz člana 6 § 1 Konvencije.

Nakon presude u slučaju *Golder v. United Kingdom* od 21. februara 1975. došlo je do značajnih izmena u pravilima o izdržavanju zatvorskih kazni u Engleskoj i Velsu. U slučaju *Engel and Others v. Netherlands* od 8. juna 1976. došlo je do suštinskih izmena u izvršavanju disciplinskih mera, tako što je ukinut preventivni zatvor, strogi zatvor i upućivanje u disciplinske jedinice.

Nakon odluke u slučaju *Ireland v. the United Kingdom* od 18. januara 1978, predsednik vlade se svečano obavezao da pet oblika saslušavanja osumnjičenih, za koje je kasnije bilo utvrđeno da su u suprotnosti sa članom 3 Konvencije, neće više biti primenjivani. Pored toga, preduzete su mere da zatvo-renici u buduće imaju odgovarajući tretman. Četrnaestorici ljudi koji su podneli građansku tužbu za naknadu štete pred Vrhovnim sudom Severne Irske, dosuđena je novčana naknada između 10.000 i 25.000 funti.

Nakon presude u slučaju *Tyler v. the United Kingdom* od 25. aprila 1978., vrhovni sudija Ostrva Man dao je informaciju svim sudijama i sudovima da je telesno kažnjavanje protivno Evropskoj konvenciji.

LITERATURA

1. D. Gomien, D.J. Harris and L. Zwaak, *Law and Practice of the European Convention on Human Rights*, Strasbourg, 1996
2. F.G. Jacobs and R.C.A. White, *The European Convention on Human Rights*, Oxford, 1995
3. *Leading Cases of the European Court of Human Rights*, ed. R.A. Lawson and H.G. Schermers, Leiden, 1997
4. M. Paunović, *Jurisprudencija Evropskog suda za ljudska prava*, Beograd, 1993.
5. Radivojević, “Protokol broj 11 uz Evropsku konvenciju o zaštiti prava čoveka i osnovnih sloboda”, *Zbornik radova PF u Nišu*, 1996
6. Radivojević, “Novi Evropski sud za prava čoveka”, *Međunarodna politika*, 1997
7. Vojin Dimitrijević i Milan Paunović, “Nadzor međunarodnih organizacija nad poštovanjem ljudskih prava”, u: *Prava i slobode – međunarodni i jugoslovenski standardi*, Beograd, 1995
8. Dejan Janča, “Zaštita ljudskih prava u okviru Saveta Evrope”, *JRMP*, 1989/1-2
9. E.C.S. Wade & A.W. Bradley, *Constitutional and Administrative Law*, London, 1990
10. Dennis Lloyd, *The Idea of Law*, Harmondsworth, 1977

ЦИП - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

323.282(497.1)

Мр Душан Врањанац

Evropski sud za ljudska prava / Dušan Vranjanac. - Beograd : Centar za anti-
ratnu akciju, 2001 (Beograd : Alnari print). - 225 str. ; 20 cm

Tiraž 500. - Napomena izdavača str. 9-11. - Napomene uz tekst.

ISBN 86-82297-38-8

1. Душан Врањанац

а) Европски суд за људска права

ID=90917132